

*Мельник Вероніка Миколаївна,
студентка 2-ого курсу магістратури факультету цивільної
та господарської юстиції Національного університету
«Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н. доцент, доцент кафедри цивільного права
Берназ-Лукавецька О. М.*

ФОРС-МАЖОР ТА ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Реалії нашого життя прямо чи опосередковано впливають на всі сфери життя кожної людини. Договірні відносини не є виключенням. Контрагенти змушені зіткнутись із цілим колом питань, котрі раніше мали винятково теоретичний характер. Так, внаслідок агресії російської федерації вчергове виникла потреба у використанні терміна «форс-мажор» як обставини непереборної сили.

Щодо законодавчого визначення, то відповідно до Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами [1, ст. 14¹]. До форс-мажору відносяться, зокрема: збройний конфлікт або серйозна погроза такого конфлікту, включаючи але не обмежуючись ворожими атаками, блокада, військові дії, оголошена та неоголошена війна, акти тероризму, вторгнення, введення комендантської години та інші. Ознакою цих обставин також є причинно-наслідковий зв'язок, що виявляється у такій формі, як невиконання зобов'язання.

Виникає питання: що, до прикладу, може визнаватись форс-мажором безпосередньо в умовах воєнного стану? Перш за все, бойові дії на території місцезнаходження орендованого приміщення. В даному випадку слід пам'ятати, що наявність обставин непереборної сили лише відстрочить обов'язок по сплаті оренди, а не звільнить від такого. Можуть виникнути і суперечності з орендодавцем, адже важливим є факт прямого зв'язку бойових дій та неспроможності виконати вчасно таке зобов'язання. На практиці простежується наступне: у випадку розташування об'єкта оренди поблизу бойових дій та

відсутності безсумнівного причинно-наслідкового зв'язку між цими діями й неспроможністю в повному обсязі використовувати приміщення, це не буде підставою для звільнення від обов'язку сплачувати орендну плату, навпаки, вбачається відповідальність та навіть розрив договірних відносин.

По-друге, мобілізація співробітників підприємств до лав Збройних сил України. Укладений договір про надання послуг таким працівником буде вважатись ніщо інше, як форс-мажорна обставина, довести яку можливо за допомогою надання копій довідки про призов військовозобов'язаного чи військовий квиток із належними відмітками.

Не підлягає сумніву той факт, що задля безперешкодної реалізації та забезпечення своїх прав та інтересів сторонам варто передбачити дане застереження про форс-мажор ще на початку виникнення між ними договірних відносин, тобто – при укладенні договору. На практиці такі попередження мають всього-на-всього формальну місію, тому що низку важливих пунктів, як-от відведений час на повідомлення контрагента про виникнення форс-мажору, форма та порядок такого сповіщення, відповідальність за прострочення чи зовсім неповідомлення, сторони пропускають повз і заздалегідь не прописують в договорі. Отже, можемо дійти висновку, що завчасно передбачений ретельний порядок стане в нагоді і набагато спростить вирішення конфліктних ситуацій.

Форс-мажор – передумова звільнення від відповідальності за не належне виконання або порушення зобов'язання, однак слід розуміти, що саме зобов'язання не скасовується. Таким чином, не можна вважати, що форс-мажор буде «панацеєю» для прощення невиконаних обіцянок, котрі були прописані в договорі. В будь-якому випадку основне зобов'язання повинно бути виконане, тому що договірні відносини не припиняються за замовчуванням.

28 лютого 2022 року Торгово-промислова палата України (далі – ТПП) опублікувала лист, де визнала військову агресію російської федерації проти нашої держави форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) з 24 лютого 2022 року до офіційного закінчення [2]. Використовуючи їх як підставу звільнення від відповідальності, сторона договору в обов'язковому порядку повинна доказати, в чому саме виявився форс-мажор в певному зобов'язанні. Правду кажучи, загального та абстрактного посилення на наявність

форс-мажору не в повній мірі буде вдосталь. Так, в постанові КГС від 25.01.2022 у справі № 904/3886/21 зазначено:

«Форс-мажорні обставини не мають преюдиціальний (заздалегідь встановлений) характер. При їх виникненні сторона, яка посилається на дію форс-мажорних обставин, повинна це довести. Сторона, яка посилається на конкретні обставини повинна довести те, що вони є форс-мажорними, в тому числі, саме для конкретного випадку. Виходячи з ознак форс-мажорних обставин, необхідно також довести їх надзвичайність та невідворотність. Те, що форс-мажорні обставини необхідно довести, не виключає того, що наявність форс-мажорних обставин може бути засвідчено відповідним компетентним органом...» [3].

Аналізуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що лист Торгово-промислової палати України – абстрактний та загальний, тому що простежується невідповідність вимогам деталізації впливу конкретної форс-мажорної обставини на конкретне зобов'язання.

До того ж, не варто думати, що підтвердження форс-мажорних обставин – виключно компетенція Торгово-промислової палати України. Адже законодавець не визначає ніяких обмежень щодо того, які докази будуть підтверджувати наявність обставин непереборної сили, найголовніше – їх достатність. Так, Касаційний господарський суд в пункті 44 Постанови від 21 липня 2021 року у справі № 912/3323/20 зазначив, що цілком неправильним є переконання, що єдиним доказом обставин непереборної сили є довідка від ТПП. Тим більше, наявність форс-мажору можливо довести будь-якими доказами [4].

З метою інформування свого контрагента повідомлення про форс-мажорні обставини слід надсилати рекомендованим листом з описом вкладення. Заразом, такий повістці варто присвоїти номер вихідної кореспонденції, поставити дату, а ці реквізити зазначити в описі вкладення. У разі можливого подальшого розгляду обставин непереборної сили в судовому порядку такий доказ стане в нагоді для захисту своїх прав.

Отже, можемо зробити висновок, що сьогодення кидає виклики всім, в тому числі і сторонам договірних відносин. Форс-мажор як обставина непереборної сили не перекреслює договірні зобов'язання, адже основне зобов'язання при першій нагоді має бути виконано належним чином та в повному обсязі, звичайно, за умови доречності такого виконання по впливу дії даних обставин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про торгово-промислові палати в Україні» від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Лист Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 р. № 2024/02.0-7.1. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/621c543cda9382669631.pdf>
3. Постанова від 25.01.2022 № 904/3886/21 Верховний Суд. Касаційний господарський суд. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/102797678?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03
4. Постанова від 21.07.2021 № 912/3323/20 Верховний Суд. Касаційний господарський суд. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/99277353?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03

Мельник Вікторія Сергіївна,

*студентка 2-го курсу магістратури факультету цивільної
та господарської юстиції Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Берназ-Лукавецька О. М.

ДОГОВІР КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Проблематика договору купівлі-продажу в умовах воєнного стану є актуальною тому що, по-перше, даний договір кожна особа вчиняє ледь не щодня для задоволення власних потреб, по-друге, умови укладення таких договорів станом на зараз змінилися у зв'язку з війною, а оскільки купівля-продаж є невіддільною частиною життя кожного громадянина то потребує негайного вирішення та детального вивчення. Також потрібно зазначити, що дана тема є ще недостатньо глибоко досліджена через відносно недавній час її виникнення, а саме лютий дві тисячі двадцять другого року.

Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» 24.02.2022 року було запроваджено воєнний стан. [1] Ця подія змінила життя кожного українця, щоденні правочини, які були невіддільною частиною життя стали складно доступні, а подекуди взагалі – недоступні. У зв'язку з злободенністю даної теми питання договорів в умовах воєнного стану було описано науковцями та юриста-